

Қазақстанда және әлемде көптілді білім беру ортасын қалыптастыру: жүзеге асырудың нәтижелері мен мәселелері

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік
семинар материалдарының жинағы

***Қазақстанда және әлемде
көптілді білім беру ортасын
қалыптастыру: жүзеге
асырудың нәтижелері мен
мәселелері***

*Халықаралық ғылыми-тәжірибелік семинар
материалдарының жинағы*

Нұр-Сұлтан – 2022

ӘОЖ
КБЖ
Қ

Рецензенттер:

Исина Г.И., филология ғылымдарының докторы, Қарағанды Е.Бөкетов ат. Университетінің профессоры

Загатова С.Б., филология ғылымдарының кандидаты, Еуразия гуманитарлық институтының профессоры

Қазақстанда және әлемде көптілді білім беру ортасын қалыптастыру: жүзеге асырудың қиындықтары мен аспектілері. Халықаралық ғылыми-тәжірибелік семинар материалдарының жинағы. - Ғылыми ред. Ф.ғ.д., профессор А.Е.Бижкенова. - Нұр-Сұлтан: ЖК «Булатов А.Ж.», 2022.- 135 б.

ISBN

Семинар Л.Н.Гумилев ат. Еуразия Ұлттық университетінің ғылыми декадасы шеңберінде, сонымен қатар Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА базасынды іске асырылатын ҚР ҒБМ «Білім және ғылым жүйесінің ғылыми модернизациясының негіздері» (2021-2023) атты жобалық-мақсаттық қаржыландыруының тақырыптық жоспарына сәйкес өткізілді, рег. OR11466474

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік семинар материалдарының жинағына семинар қатысушылардың баяндамалары кірді. Мәтіндер авторлық стилінде сақталыңған. Орфографиялық және грамматикалық жағынан түзету жасалған жоқ.

Жинақ көптілді зерттеп жүрген мамандарға және білім алушыларға көзделген.

Құрметті оқырмандар!

Сіздердің назарларыңызға *Қазақстанда және әлемде көптілді білім беру ортасын қалыптастыру: жүзеге асырудың нәтижелері мен мәселелері* атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік семинар материалдарының жинағы ұсынып отыр.

Семинар Еуразия ұлттық университетінің шетел филологиясы кафедрасының ұйымдастыруымен 2022 ж. 13 сәуірінде өткізілді. Халықаралық қатысушылардың ішінде Башқұрт мемлекеттік Ақмұлла атындағы педагогикалық университеті мен қатар Солтүстік-Батыс Федералды Аммосов атындағы университеттер бар.

Семинар тақырыбының маңыздылығына күмән жоқ, үш тілдік білім беру бағыты нақты назар талап ететін, еліміздің және әлем деңгейіндегі жалпы білім беру саласының маңыздығын көтеретін сұрақтардың бірі.

Өз еліміздің тіл саясатындағы қазақ тілді одан сайын дамыту, қазақша тілдік кеңістіктің өрісін кеңейту, басқа тілдерге жағдай жасату, жас өспірімдердің тілдік білімдерін қолдану деңгейіне жеткізу – осы және тағы да басқа сұрақтар әлі де өзінің дұрыс шешімін табуда.

Беріліп отырған жинақта семинар қатысушылардың жеке ойымен қатар жалпы Қазақстандағы және әлемдегі білім ошақтарында атқарылып жатқан жұмыстары, жаңалықтары мен жетістіктерімен қатар қиындықтары көрсетілген.

Жинақ мамандарға және білім алушыларға пайдалы болады деп сенеміз.

МАЗМҰНЫ

Біжкенова А.Е., Базарбекова Ж.Н. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТІЛДЕРДІҢ ҮШТҰҒЫРЛЫҒЫ САЯСАТЫ - ОЗЫҚ БІЛІМ ҮЛГІСІНІҢ КӨРІНІСІ.....	6
Булатбаева К.Н. КАК ОБНОВЛЯТЬ СОДЕРЖАНИЕ ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ.....	17
Буркова Т.А. ПОЛИКУЛЬТУРНАЯ И/ЛИ ПОЛИЛИНГВАЛЬНАЯ ЛИЧНОСТЬ?.....	20
Дербишева З.К. ОПЫТ МНОГОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПОЛИКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ КЫРГЫЗСТАНА.....	24
Китибаева А.К. ПРОБЛЕМЫ ИНТЕГРИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ.....	28
Находкина А.А. ЯКУТСКИЙ ЭПОС ОЛОНХО НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ.....	32
Aminova L.A. CONVERGENCE STRATEGIES: POLITENESS STRATEGY IN ENGLISH AND RUSSIAN LINGUOCULTUROLOGY.....	37
Анафинова М.Л., Дюсембаева И. Т. ЕЛ ИМИДЖІҢ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ВЕРБАЛДЫ ТӘСІЛДЕРІНІҢ ЛИНГВО-ПРАГМАТИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	41
Анафинова М. Л., Нагашибаева Г. М АҒЫЛШЫН ЖӘНЕ ҚАЗАҚ БАСПАСӨЗІНДЕГІ ЭВФЕМИЗМДЕРДІҢ ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТІК СИПАТЫ.....	47
Ахметова Г.С. ЛЕКСИКАЛЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТІ ДАМУДЫҢ ЛИНГВОДИДАКТИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	53
Булегенова И.Б., Г.К.Кенжетева ҚУАНЫШ ЭМОЦИЯСЫНЫҢ ТІЛДЕ БЕРІЛУІ.....	58
Гиберт О.С. ИМЯ СОБСТВЕННОЕ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ..	63
Буркова Т.А., Г.А. Дистанова ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ И ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКАЯ ЦЕННОСТЬ ФОЛЬКЛОРНЫХ ТЕКСТОВ, СОДЕРЖАЩИХ ТОПОНИМ (НА ПРИМЕРЕ НЕМЕЦКИХ ЛЕГЕНД И ПРЕДАНИЙ).....	67

Елеш А.Т. MYTHS AS A SOURCE OF THE FORMATION OF A PATRIOTIC PERSONALITY.....	72
Zhambylkyzy M., Yergalymova Z.Y. DEVELOPING COLLOCATIONAL COMPETENCE OF STUDENTS WITH THE HELP OF CORPORA IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE.....	78
Ксанова Д.М. ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ТЕРМИНЫ В СТРУКТУРЕ ГИДРОНИМОВ КАЗАХСТАНА И США.....	86
Куантаева Д.А. ИРОНИЧНОСТЬ КАК ЧЕРТА АНГЛИЙСКОГО КОММУНИКАТИВНОГО СТИЛЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ТЕЛЕВИЗИОННЫХ ПЕРЕДАЧ ВВС).....	92
Липустина О.М. ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У СТУДЕНТОВ ЯЗЫКОВЫХ И НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В СВЕТЕ ТРЕБОВАНИЙ НОВЫХ СТАНДАРТОВ ОБУЧЕНИЯ.....	96
Мусина Р.Р. СТРАТЕГИИ ПЕРЕВОДА НАЗВАНИЙ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ФИЛЬМОВ НА НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК.....	100
Нуркенова Г.А., Дуйсекова А.А. ЗАГОЛОВОК В ПОЛИТИЧЕСКОМ ГАЗЕТНОМ ДИСКУРСЕ: ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ.....	104
Оспанова А.Б. ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИЯЗЫЧНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В КАЗАХСТАНЕ И МИРЕ: ВЫЗОВЫ И АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ.....	111
Рысбек Ж.Қ., Бижкенова А.Е. ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ КӨП ҚҰРАМДЫ ТЕРМИН СӨЗДЕР.....	114
Сәрсембай С.Б. ҚАЗАҚСТАНДА ЖӘНЕ ӘЛЕМДЕ КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ АСПЕКТІЛЕРІ МЕН КЕДЕРГІЛЕРІ.....	119
Tlepbergen D. THE ROLE OF TRANSLANGUAGING IN MULTILINGUAL EDUCATION.....	125
Turganbekova A.M., Syzdykbayeva A.A. THE CONCEPT OF MILK IN THE KAZAKH AND ENGLISH LINGUISTIC PICTURES OF THE WORLD.....	130

3. Brown, Levinson 1987 – Brown P., Levinson S. D. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987
4. Maria Sifianou, Politeness phenomena in England and Greece: A cross-cultural perspective. Oxford: Clarendon Press, 1992. 254 pp.
5. Janney, Richard W. and Horst Arndt. Universality and relativity in cross-cultural politeness research: a historical perspective. Multilingua 12 1993. p.13-50.
6. Scollon, Ron and Suzanne Scollon. Intercultural Communication: A Discourse Approach. Second Edition. Oxford: Blackwell Publishers Ltd., 2001.

ЕЛ ИМИДЖІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ВЕРБАЛДЫ ТӘСІЛДЕРІНІҢ ЛИНГВО-ПРАГМАТИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Анафинова М.Л.

Дюсембаева И. Т.

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ,

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-нің 4 курс студенті

Түйіндеме: Бұл мақаланың мақсаты – ел имиджін қалыптастырудың вербалды тәсілдерінің лингво-прагматикалық ерекшеліктерін талдау. Талдау барысында коммуникативті-прагматикалық, теориялық әдістер қолданылды. Г.П. Грайстың сөйлеу қағидалары көмегімен имиджді қалыптастырудың лингво-прагматикалық ерекшеліктерін талдауға ерекше назар аударылды.

Түйін сөздер: имидж, прагматика, сөйлеу қағидалары, тіл білімі, вербалды.

Аннотация: Цель данной статьи заключается в том, чтобы проанализировать лингво-прагматические особенности вербальных способов формирования имиджа страны. При анализе использовались коммуникативно-прагматический, теоретический метод. Особое внимание уделялось анализу лингво-прагматических особенностей формирования имиджа с помощью принципа кооперации Г.П. Грайса.

Ключевые слова: имидж, прагматика, принцип кооперации, лингвистика, вербальный.

Abstract: The purpose of this article is to analyze the linguopragmatic features of the verbal ways of forming the country's image. Communicative-pragmatic, theoretical methods were used in the analysis. Special attention was paid to the analysis of linguistic and pragmatic features of image formation using the principle of cooperation by G.P. Grice.

Keywords: image, pragmatics, cooperative principles, linguistics, verbal.

Елдің оң имиджін қалыптастыру мемлекеттің әлемдік қоғамдастықтағы табысты ынтымақтастығы үшін маңызды шарт болып табылады. Елдің имиджі – бұл белгілі бір өнімдер, экономикалық және саяси даму, тарихи оқиғалар мен қатынастар, дәстүрлер, индустрияландыру деңгейі және технологиялық даму сияқты ауыспалылардан тұратын жалпы имидж [1, 562 б.].

Елдің имиджін мемлекеттің, брендтердің, компаниялардың және т.б. өнімдерін қамтитын имидждің ерекше түрі ретінде қарастыруға болады. Мемлекеттің имиджі белгілі бір ұлт немесе ел туралы тәжірибе мен пікірлер

негізінде, сондай-ақ сыртқы саясат, телекоммуникация, ойын-сауық индустриясы (мысалы, фильмдер) және стереотип негізінде қалыптасқан қауесеттер сияқты арналар арқылы алынған ақпараттың әсерінен қалыптасады [2, 19 б.]. Көптеген жағдайларда мемлекеттің имиджі біздің азаматтарымыздың, қоғам қайраткерлерінің арқасында қалыптасады. Осылайша, бүгінгі таңда олар елдің имиджін қалыптастыратын ерекшеліктерді зерттеу қажет.

Дамудың қазіргі кезеңінде имиджді вербализациялаудың лингво-прагматикалық, вербалды, сондай-ақ лингвистикалық ерекшеліктерін зерттеу маңызды рөл атқаратындықтан, бұл елдің жағымды имиджін құрайтын мәдениет, білім, ғылым және саяси элитаның өкілдері үшін маңызды. Олардың мақсат – адамдарды өз дұрыстығына, мәселенің маңыздылығына сендіру, сондай-ақ ауызша қарым-қатынас құралдары арқылы қоғамда белгілі бір ойлау, белгілі бір мәселеге көзқарас қалыптастыру болып табылады. Демек, тілдік құралдарды сауатты қолдану сөйлеуді дұрыс қабылдауға тікелей әсер етеді.

Қарым-қатынас барысында адам тыңдаушының сөйлеушіні түсінуі үшін алдына мақсат қояды. Сөйлеудің тілдік белгілерінің қолданылуын зерттейтін осындай бағыттардың бірі – прагматика.

Отандық ғылымда лингвистикалық прагматиканың мәселелерімен Д.Б. Бекзат, Б.С. Жұмағұлова, Ф.З. Жаксыбаева, Д. Әлкебаева, С.С. Искакова, Н.Ж. Дәулеткереева, Қ.Ө. Есенова, Ғ.Ж. Тұңғышбаева айналысты. Сусов И.П., Арутюнова Н.Д., Ван Дейк Т.А., Мэй Дж.Л., Красина Е.А. тіл білімінің осы бөлімін зерттеген шетел тіл білімі ғылымының өкілдері болып табылады.

Қазіргі тіл білімінде прагматика көптеген анықтамаларды алды. З.Ш. Ерназарованың анықтамасына сәйкес "прагматика – стилистиканы қалыптастыратын анықтаушы тілдік аспект. Прагматика сөйлеу жағдайын және конвенция ережелерінің шарттарын ескере отырып жүзеге асырылатын әрекетке, екі жақты әрекетке негізделген" [3, 22 б.].

С.С. Ысқақова «Қазақ терминтанымының когнитивтік-прагматикалық аспектісі» атты еңбегінде «прагматика – сөйлеушінің тілдік белгіге қатынасын зерттейтін семиотиканың бір саласы» деп жазды [4, 192 б.].

М.Л. Анафинова ойлаудың коммуникативті-прагматикалық процесі прагматикалық дискурс заңдарына негізделетінін, ол семантикалық қатынастармен қатар ойды ашудың тілдік ережелерін де ескеруі қажет екенін атап көрсетеді. Бұдан шығатын қорытынды, хабарлама авторы не айту керектігін ғана емес, қалай айту керектігін де болжайды [5, 123 б.].

А.Ж.Машинбаеваға сәйкес, прагматика зерттейді:

1. сөйлеу актілері мен оларды жүзеге асыру мәнмәтінін;
2. прагматикалық лингвистикада коммуниканттардың сөйлеу қызметін;
3. сөйлеу әрекетінің заңдылықтарын, қарым-қатынастың мақсатты бағытын, сөйлеушінің коммуникативтік ниетін, сөйлеу актілерінің функционалды түрлерін ашу;

4. әңгімелесудің мазмұнын, әңгімелесу авторының коммуникативті сәйкес тілдік құралдарын, тыңдау тақырыбын, сондай-ақ тыңдаушының айтылған ойларды дұрыс түсінуін және тіл арқылы бағалауды анықтайтын қатысудың нақты жағдайын зерттейді [6, 7 б.].

Прагматиканың негізгі ғылыми формасы сөйлеу әрекеті-сөйлеу актісі негізінде анықталады. Сөйлеу актісін зерттеу барысында оларды сәтті/сәтсіз іске асыру ережелері анықталады [7, 31 б.].

Сөйлеу актісі – тілдік әрекет ережелері бойынша орындалатын мақсатты коммуникативті әрекет [8, 830 б.]. Сөйлеу актісінің негізгі белгісі – мақсаттылық, яғни әрбір сөйлеу әрекетінің белгілі бір мақсаты болады, сол үшін мәлімдеме жасалады [9, 253 б.]. Сөйлеу актілері теориясының негізін салушы Дж.Остин болса, одан кейін Дж.Сирл өз еңбегінде оның идеяларын дамытты.

Тиімді қарым-қатынас, коммуникативтік актінің сәттілігі үшін Г.П. Грайс қатысатын хабар алмасудың қабылданған мақсатына немесе бағытына сәйкес ол пайда болатын кезеңдегі талаптарға сәйкес сөйлеу қағидаларын жасады [10, 45 б.].

Оның айтуынша, сөйлеу қағидалары төрт максимумнан тұрады:

1. Шектің максимумы;

«Хабарламада талап етілгеннен кем ақпарат болмауы керек»; «Хабарламада талап етілгеннен артық ақпарат болмауы керек». Дегенмен, лингвистикалық прагматика саласындағы зерттеулердің нәтижелері нақты қажет болғаннан көбірек немесе азырақ ақпарат әрқашан ұсынылатынын көрсетті [11, 118-119 б.].

2. Сапаның максимумы;

«Өтірік деп ойлайтын нәрсені айтпа»; «Дәлелсіз нәрселерді айтпаңыз».

3. Қатынастың максимумы;

«Тақырыптан ауытқымаңыз»

4. Әдептіліктің максимумы.

«Түсініксіз өрнектерден аулақ болыңыз»; «Бірмәндіктен аулақ болыңыз»; «Қысқа болыңыз»; «Ұйымшыл болыңыз» [12, 46 б.].

Елдің оң имиджін қалыптастыру халықаралық қатынастардағы маңызды аспект болып табылады. Бұл аспектіде спикердің сөйлеуі үлкен маңызға ие. Осы себептен, біз Қазақстанның көрнекті өкілдерінің сөздерін талдадық. Көптеген жағдайларда бұл лексика көпшілікке түсінікті, яғни прагматикалық әсерге ие.

Вербалды имидж қалыптастырудың лингво-прагматикалық ерекшеліктері туралы айта отырып, біз Грайс ұсынған әдістемені Қазақстанның азаматтық қоғамының көрнекті өкілдерінің қатысуымен әлеуметтік желілердегі сұхбаттарды, бейнероликтерді талдай отырып пайдаландық. Бұл максимумдар сөйлеу актісін тиімдірек, сәтті ету үшін қолданылады.

Келесі мысалда біз шектің максимумының сақталуын көре аламыз:

- *Қасым-Жомарт Кемелұлы сіз қандай ақпарат көздерін пайдаланасыз? Теледидар, мерзімді басылым, әлеуметтік желілер?*
- *Мерзімді баспа сөзді үзбей қараймын. Бұл менің бұрыннан қалыптасқан дағдым. «Егемен Қазақстан», «Айқын», «Астана ақшамы»*

газеттерін оқимын. Содан кейін, «Ана тілі», «Қазақ әдебиеті», «Жас Қазақ», «Түркістан» газеттерін де міндетті түрде оқып тұрамын. Жалпы, мен көп оқитын адаммын. Жақсы мақала немесе сұхбат көрсем, астын сызып оқуға тырысамын. Өзекті мәселе байқасам, мысалы оған қатысты нақты тапсырма беремін. Әлеуметтік желідегі өткір жазбаларды да үнемі шолып отырамын. Ал теледидардан жаңалықтар мен сараптамалық программаларды қараймын [<https://www.youtube.com/watch?v=ADZnYgd4oaY>]. Бұл мысалда күтілетін ақпарат көлемі сақталған, өйткені сұхбат беруші берілген сұрақтан ауытқымай нақты, толық жауап берді, бұл шектің максимумына сәйкес келеді. Олардың санын көрсететін нақты тізімді қолдану арқылы сөйлеуші прагматикалық мақсатқа жетті, өйткені шектің максимумы оның болып жатқан оқиғалардан хабардар екендігі туралы ойды растайды. Сонымен, сөйлеушінің прагматикалық ниеті оқырман мен тыңдаушының қабылдауына әсер етіп, қажетті нәтижеге қол жеткізеді.

Келесі мысалда, біз шектің максимумының сақталуын сондай-ақ байқай аламыз.

- *Шиелінің қарапайым жігітісің. Түркияға барып киноға түсіп жүрсің, Ресейде жұмыс істедің, Қазақстанда танымалсың, фильмдерін касса жинайды. Соған қарағанда, ең қатты әсер еткен ол не? Отбасы ма, ол мектеп па, ол достар ма, ол ата-анаң ба, не ол?*
- *Менің ойымша, маған қатты әсер еткен ол әрине **Шиелі, Шиелінің халқы**. Шиелі ата-анам әсер еткен кезінде, ата-анам маған қатты әсер етті, өйткені басты тәрбие, өмірге деген бағытты үйден аласың* [<https://www.youtube.com/watch?v=Pg4ZtCVBSSM>]. Тілші мен белгілі қазақстандық актер Нұрлан Қоянбаев арасындағы сұхбатта сұхбат беруші тізімді, қайталауды қолдану арқылы, әсерлі прагматикалық мақсатпен қолданғанын көре аламыз. Бұл максимумның сақталуы байқалады, өйткені жауапта мағынасы жоғалмады, ақпарат көп те, кем де берілмеді.

Сапа максимумы атақты тұлғалардың сөйлеу әрекетіндегі ең маңызды максимумдардың бірі болып табылады. Олар өз шешімдерін, сондай-ақ жауаптарын нақты негіздеуі керек, бұл олардың имиджінің қалыптасуына әсер етеді, өйткені дәл емес, түсініксіз жауаптар өзіне және өзінің жауаптарына сенімді тұлғаның имиджін қалыптастыра алмайды.

- *Димаши, сіз Қытай байқауының арқасында халықаралық атаққа ие болдыңыз. Бірақ, менің білуімше, сіздің алғашқы халықаралық байқауыңыз Қырғызстанда, Ыстықкөл жағасында өтті.*
- *«Мейкин Азия» деп аталатын халықаралық байқау. 19 жасымда сол байқауға барып, бас жүлдені алдым* [https://www.youtube.com/watch?v=6HeWnm_93oU]. Бұл жауап сапа

максимумына толығымен сәйкес келеді, өйткені Димаш Құдайберген 19 жасында Қырғызстанда өткен «Макин Азия» халықаралық байқауына алғаш рет қатысты. Бұл жауап шынайы және де расталған болып табылады. Сұхбат беруші шын жауап берді. Егер де сіз бір немесе басқа адам өтірік айтып жатыр деп ойласаңыз, біз сапалы әңгімеге қол жеткізе алмайсыз.

- *Сіз ешқашан нокдаунда болмадыңыз ба?*

- *Ешқашан*

[https://www.sportinfo.kz/news/show/name/golovkin_raskryl_sekret_poche_mu_za_391_boy_v_karere_nikogda_ne_byl_v_nokdaune_166962.html].

Сұхбаттардың бірінде Геннадий Головкин ешқашан нокдаунға түспегенін айтты. Ол жалған айтпай, осылайша шынайы, тиімді ақпарат алмасуға қол жеткізді. Сөзіне өзі ғана жауапты болғандықтан, жалған жауап бере алмайды, бұл тыңдаушылардың сеніміне нұқсан келтіреді.

Келесі, қатынастың максимумы сөйлеуші тек ынтымақтастық тақырыбына сәйкес келетін нәрсе туралы айту керек екенін айтады.

- *Сен оған өз сезімінді білдіре алдың ба?*

- *Бала кезімнен бас тартуды ұнатпайтынмын*

[<https://www.youtube.com/watch?v=pOcq8y9fdiA>]. Бұл жағдайда белгілі қазақстандық боксшы Қуат Хамитов сұхбат берушіге тікелей жауап бермесе де, жастайынан бас тартқанды ұнатпағандықтан, оған өз сезімін білдірмегенін меңзейді. Осылайша, бұл жауап қатынастың максимумына сәйкес келеді.

- *Бүгінгі Қуат бақытсыз ба?*

- *Спортта алға қойған мақсатыма жеттім*

[<https://www.youtube.com/watch?v=pOcq8y9fdiA>]. Бұл мысалда Қуат Хамитов қойылған сұраққа нақты иә немесе жоқ жауап бермеді. Дегенмен, бұл контекстте оның бақытты екенін түсіне аламыз, өйткені ол спортта алдына қойған барлық мақсаттарына жетті, сондықтан бұл мысал қатынастың максимумына жатады.

Төмендегі мысалда сұхбат беруші қойылған сұраққа нақты, дәйекті жауап бергендіктен, әдептіліктің максимумын сақтайды.

- *Өмір сүру ережелеріңіз, өмірлік ұстанымдарыңыз қандай?*

- *Мұқтаж адамдарға көмектесу, адал болу және үлкендерді құрметтеу*

[<https://harpersbazaar.kz/young-again-intervju-s-imanbek-zeikenov/#part=6>]. Сонымен қатар, сұхбат алушы екіұшты мәлімдемелерді қолданбаған, бұл осы максимумды бұзбайды, өйткені ол тек нақты, дәйекті мәлімдемелерге назар аударуға мүмкіндік береді. Себебі қарым-қатынаста сөйлеушінің не айтқысы келгенін түсінуге тырысу үшін уақытты ысырап етпеу үшін біз тек түсінікті өрнектерді қолдануымыз керек.

- *Сіздің өмірлік ұстанымыңыз қандай?*

- *Тәртіп пен дисциплина, мақсатқа жету – бұл менің өмірлік ұстанымым*

[<https://www.inform.kz/ru/talgat-musabaev-kosmos-eto-vysokaya-politika->

[opredelyayuschaya-mezhdunarodnyy-uroven-lyubogo-gosudarstva_a3737035](#)]. Бұл максимумға сәйкес, қысқа және дәйекті болу керек болғандықтан, Талғат Мұсабаевтың сұхбат алушыға берген бұл жауабы осыған сәйкес келеді. Сұхбат беруші түсініксіз өрнектерден аулақ болды, бұл сұхбат алушы мен сұхбат берушінің ғана емес, сонымен қатар тыңдаушылар арасындағы сәтті өзара түсіністікке ықпал етті.

Демек, тұлға міндетті түрде ақпаратпен жұмыс істей білуі керек, өйткені бұл максимумдарды сақтамау әңгімелесушімен байланысын жоғалтуға әкелуі мүмкін. Олар сөйлеуші тарапынан да, тыңдаушы тарапынан да коммуникативті әрекеттің ережелеріне бағынуға бағытталған. Максимумдар көбінесе ресми сөйлеу жағдайларына жатады және ел имиджін құрайтын қоғам қайраткерлері, саясаткерлер, сонымен қатар мәдениет, білім, ғылым өкілдері үшін қажет болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Bannister, J.P. and Saunders, J.A. (1978), "UK consumers' attitudes towards imports: the measurement of national stereotype image". *European Journal of Marketing*. Vol. 12. pp. 562-70.
- 2 Jenes, B. (2005): Possibilities of shaping country image. *Marketing és Menedzsment*, 2005/2. pp. 18-29.
- 3 Ерназарова З.Ш. Қазақ сөйлеу тілі синтаксистік бірліктерінің прагматикалық негіздері. Ғыл.докт. дисс. Авторефераты. – Алматы, 2006. – 43 б.
- 4 С.С. Исакова. Қазақ терминтанымның когнитивтік-прагматикалық аспектісі: филол. Ғыл. Док. – Алматы, 2008. – 354 б.
- 5 М.Л. Анафинова. Международный дискурс и отраслевая терминология. Монография. - Костанай: ТОО "Костанайский печатный двор. 2012г. ISBN 978-601-227-140-9. стр 204.
- 6 Машинбаева Г.А. Теледидар тілінің лингвопрагматикалық аспектілері: Ғыл. канд. дисс. – Алматы, 2007. – 125 б.
- 7 Материалы международной научной конференции ученых лингвистов, переводчиков и экспертов образования и молодых ученых (12 февраль 2020 года) / Под общ. ред. к.ф.н., профессор Сейдикенова А.С., Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 113 с.
- 8 Энциклопедия эпистемологии и философии науки / Гл. ред. Касавин И.Т., М: «Канон +» РООИ «Реабилитация», 2009. – 1248 с.
- 9 Гловинская М.Я. Семантика глаголов речи точки зрения речевых актов // *Русский язык и его функционирование. Коммуникативно-прагматический аспект*. М.: Наука, 1993. С. 251-275.
- 10 Grice H.P. *Logic and conversation // Speech Acts*. – New York: Academic Press, 1975. P. 41-58.
- 11 Ключев Е.В. Речевая коммуникация: Учебное пособие для университетов и институтов. М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2002. – 320 с.
- 12 Grice H.P. *Logic and conversation // Speech Acts*. – New York: Academic Press, 1975. P. 41-58.